

42332

STORIJE.

Narodne pripovedke in pravljice
iz gornjegrajskega okraja

Zbral in uredil

FRAN KOCBEK

nadučitelj v p. v Gornjem gradu.



Celje 1926.

Založila Goričar & Leskovšek v Celju.

STORIJE.

**Narodne pripovedke in pravljice
iz gornjegrajskega okraja.**

Zbral in uredil

FRAN KOCBEK

nadučitelj v p. v Gornjem gradu.



Celje 1926.

Založila Goričar & Leskovšek v Celju.

42,332

42332

Tisk Zvezne tiskarne v Celju.



Inv. št. 030019347

Predgovor.

Te vrste narodno blago sem zbiral že mnogo let. Lansko leto pa mi je zbirko na mojo prošnjo izdatno pomnožil g. Fr. Lekše, šolski upravitelj v Solčavi, za kar mu izrekam najtoplejšo zahvalo.

Za znanstvenike bi bilo potrebno zapisati ime pripovedovalca, njegov stan in starost. Tega nisem mogel storiti, ker prvič nisem vedel, da je to potrebno, drugič pa so se nekateri izjavili, da njih imena sploh ne smem objaviti. Zato sem zapisal samo ime kraja, kjer se je pravljica zapisala. Opozarjam pa na dve enaki zbirki pravljic :

Kotnik Franc: Storijske 1. Koroške narodne pripovedke in pravljice. Mohorjeva knjižnica 3, 1924.

Möderndorfer V.: Narodne pripovedke iz Mežiške doline. 1924.

Fr. Kocbek.



1. Vodni mož

je bil v Pustoslemskih grabnih (blizu Srnjaka). Nekoč je ujel Pustoslemsko in jo je imel za ženo. Včasih sta hodila iz vode na sonce, tam mu je uši pobijala. Ker bi rada ušla, ga je nekoč vprašala, na kak način bi lahko ušla. Rekel ji je, da bi mu le takrat ušla, če bi s takimi rožami od *obrote* kadila.

Nekoč je odšel in ona je vedela, da ga ne bode kmalu domov. Spustila se je proti Pustemu slemenu. Kmalu je čula, da gre za njo. Na hribu, kjer se je videlo na Pusto sleme, je klicala: «Kadite z obroto!» In res so kadili in tako je srečno ušla.

Št. Florijan.

2. Divji mož v Solčavi.

Nekoč so na Gradišču — pri kmetu Gradišniku — mlatili na skednju. Kar zaslišijo lajanje psov, ki gonijo divjačino. Tedaj pa je eden mlatičev rekel v šali, kakor da bi rekel psom: «Kar tukaj mimo ženite!» — In res, lajanje se je bližalo in naenkrat je prilomastil iz gozda divji mož; on je namreč tako vpil, kakor da bi lajali psi. Ko pa je šel mimo, je vrgel na skedenj človeško nogo in rekel: «Na, tu imaš, ker si mi pomagal loviti.» Pomagal mu je, ko je rekel, da naj psi ženejo mimo skednja. Divji mož ga je slišal in ko je zavil mimo hiše, je ulovil človeka. *Solčava.*

3. Divji mož v planinah.

Divji mož je živel v Solčavskih planinah in je imel samo eno oko. Nekoč je pri pastirski koči ujel dva človeka, ju zaprl v kočo, pred vrata pa je zvalil veliko klado. Potem je enega dal

živega na ognjišče in ga pekel. Drugi se je zbal in je vzel nož v roke ter mu je prebodel oko. Ta je ušel iz kočee na ta način, da je z veliko «mujo» (težavo) odvalil klado. Divji mož ga je zasledoval, pa brez uspeha. *Gornji grad.*

4. Gôrni mož

je bil divjak, ki je po gorah žalžene in pastirje lovil ter jih pokončaval. Do žalžen, ki so pri ljudeh ležale, ni imel nobene moči. Zato so hodile k moškim se gret.

Žalženam in pastirjem tudi gôrni mož ni mogel nič hudega storiti, ako so se vsedli na tak štor, na katerem je bil vsekan † (križ). In še dandanes vsekavajo drvarji (olcerji) križ na šture, ko posekajo drevo. *Luče.*

5. Straši

od Jurčka pri Sv. Antonu do kmeta Žagarja, potem od Martenčkovega lesa do Riherjevega znamenja. Nekdo je videl, da se je neka baba po vodi peljala s čolnom. — Neka ženska je videla, da se je Jurčkovemu znamenju po dnevi ob 11. uri lêsã sama zaprla.

Pripovedujejo tudi to-le:

V Martenčkovem lesu je videl stari Riher zvečer nekega moškega brez rekelca (suknje). Po lesu je strašno pokalo. Riher je zaklical: «Kdo si?» Pa je bilo tiho in on je šel naprej. Nankrat pa so se smreke majale, kakor bi šel konj po gozdu. Potem je bučalo v jelševju. Riherja je bilo strah.

Ljudje mislijo, da strašijo duše, ki nimajo miru.

Tudi na farovškem polju, ki se imenuje «Zaloga» v Lučah, je videl nekdo pogrnjeno mizo, na kateri je bilo polno češpelj, za grmom pa je čepela neka baba.

*

V Metuljevem lesu pri «Osrani peči» v Lučah je nekoč neki rešetar kopal na Božjega Telesa dan med mašo in procesijo. Našel je eno šestico. Pravijo, da je tam denar zakopan, ki so ga stari ljudje skrili. Zdaj po smrti denar strašijo; zato se včasih prikaže luč. *Luče.*

6. Igla.

Pri Igli se poznajo prsti od Marije, ki je prodrla Iglo, da je nastal pot. — Od Igle naprej pri veliki bukvi se vidi sedež, kjer je sedela Marija.

Nasproti Igle se vidita dve zarezi, ki jih je napravil Elija, ko se je tam skozi peljal. *Luče.*

7. Zmaj v jezeru.

Kjer je danes Matkov kot, je bilo včasih jezero. Zato še danes ta kraj imenujejo «Jezera». V tem jezeru je živel velik lintver. Ob jezeru so se večkrat pasle krave kmeta Žibota. Če se je živina preveč približala vodi, je lintver pognal tako močne valove na breg, da jih je odneslo v jezero, kjer jih je lintver požrl.

V jezeru so ljudje lovili ribe. Ribiške mreže pa so sušili na veliki skali ob jezeru, ki se radi tega še danes imenuje «Ribiška peč» (Ribča peč). To peč je začel kljuvati lintver. Ko so ljudje to čuli, so postavili straže, ki naj bi jih obvestile o povodnji, da se rešijo, kadar bi prekljuval skalo. Straže so postavili na Košacu, na Čelu, na Opresnikovem hribu in na Tolstovrški peči. Ko je lintver prekljuval Ribčo peč, je nastala taka povodenj, da je segala voda do cerkvenega praga v Solčavi. Voda je med drugim prinesla tudi zibelko in jo je pustila na cerkvenem pragu. V njej je bil otrok.

Ko se je jezero razlilo, je odnesla voda tudi lintverja iz njega in ga je ubilo. Ubil ga je macesen s tremi vrhi; samo tak macesen more namreč ubiti lintverja. Njegove kosti in čeljusti pa so pozneje našli na Logarjevih njivah. *Solčava.*

8. Jezero v Olševi.

V Olševi je jezero in v tem jezeru je lintver, ki bo prekljuval steno Olševe. Jezero se bo zlilo ali proti Solčavi ali proti Železni Kapli. Zato berejo v Železni Kapli večkrat mašo, da se ne bi jezero zlilo na koroško stran, ravno tako pa tudi v Nazarjih, da se ne bi zlilo v Savinjsko dolino. *Solčava.*

9. Zmaj na Ljubenskem.

Dva poba od kmeta «Kozla» na Ljubenskem sta pasla ovce. Ves dan je deževalo, poba pa sta pela. Potem sta gnala ovce

domov. Nastala je taka povodenj, da je drevesa neslo in tudi poba in ovce. Ljudje so rekli, da je lintver iz tako zvanega Malega grabna zlezal ven.

Gornji grad.

10. Cerkev in zvon Matere Božje za Čreto.¹⁾

O Marijinem kipu glavnega oltarja se pripoveduje, da ima prežagan vrat, kar se je zgodilo tako-le: Ko so Mater Božjo postavili v oltar, je gledala proti Rečici. Vranščanom to ni uga-jalo, zato so kip sukali na vransko stran. A vse zaman, Marija je gledala še vedno proti Rečici. Zato so šli in ji prežagali vrat, glavo zasuknili na levo plat in jo prilimali. Navzlic temu ima Mati Božja še vedno pogled obrnjen na rečiško stran.

O cerkvi se nič ne ve, kdaj je bila sezidana. Ljudje pravijo, da je stala nekdanj na Tabru, od koder so jo prenesli angelci na sedanje mesto.

Pripoveduje se tudi, da je bil v zvoniku velikanski zvon z zelo donečim glasom. Ko so Turki lomastili po Slovenskem, so izvedeli tudi o tem zvonu in rekli: «Pojdimo na Štajersko pogledat tistega bika, ki tako strašno kruli.» Ali Turki niso bili vredni videti zvon. Zato je ubežal iz zvonika in se je skrnil v Mostni graben.

Neki Turek je šel s konjem v cerkev in mu je dal na oltarju iz železnega jerbasa (korbce) jesti. Jerbas je pustil na Čreti v spomin, da je zares tamkaj bil. To korbco in podkev turškega konja je baje pred mnogimi leti odnesel neki kaplan iz Št. Jurja, ki je prišel na Čreto maševat.

Ubegli zvon so še nekoliko časa videli. Nekoč ga je opazila Jugovnikova pastirica in je hitela domov pravit. Medtem pa se je zvon pogreznil v zemljo. Ko so ga ljudje prišli gledat, niso videli drugega nego globoko jamo. Dolgo so še pamtili kraj, kjer leži zvon zakopan; sedaj pa še tega ne vedo. V starih časih so ga slišali trikrat na leto bučati, namreč: na predvečer o Božiču, o Veliki noči in o Binkoštih. Zdaj ga živa duša ni več slišala.²⁾

Dobrovlje.

¹⁾ *Kocbek in Žagar: Popotnik 1889, 248.*

²⁾ Glej: V. Möderndorfer «Zvon na Čreti» v knjigi: Narodne pripovedke iz Mežiške doline, Ljubljana 1924, p. 40–42.

11. Mati Božja v Novi Štifti.

Pred več nego 300 leti so bile v teh krajih grozne goščave. Le malokje je bila kaka trata ali ledina, kjer so pasli pastirji ovce. Ne daleč od griča, kjer stoji sedaj Materi Božji posvečena cerkev, je pasla mutasta deklica nekaj ovac. Nekega dne se prikaže tej deklici zelo lepa, svetlobelo oblečena gospa ter jo nagovori, ali bi ji ne hotela dati katere ovce. In glej čudo! Do sedaj mutasta deklica spregovori takoj ter reče gospé, da hoče poprej vprašati starše. Ti vele, vsi začudeni nad tem, da zna deklica naenkrat govoriti, naj da dotični gospé vse ovce, ter hite z deklico vred na prostor, kjer se je deklici prikazala čudotvorna gospa; a nje ni bilo nikjer več videti in najti. Starši in deklica so takoj spoznali, da je bila ta prikazen iz samih nebes, in so dejali, da omenjena gospa ni bil nikdo drug nego Mati Božja sama. Ta čudežna vest se je kmalu razširila daleč po okolici.

Na prostoru, kjer stoji sedaj cerkev, so se prikazovali med drevesi na večer pogosto trije žareči plameni vedno na istem prostoru in v enaki oddaljenosti med seboj. Ljudstvo je začetkoma čudeč se opazovalo to prikazen in je spoznavalo, da se ta izredni pojav vrši pač z božjo pomočjo. V treh plamenih je ljudstvo jelo spoznavati tri božje osebe, katere hočejo, da se jih na tem prostoru časti in moli. S svetim strahom so se približevali ljudje temu prostoru ter tam molili troedinega Boga

Razume se, da so o tem izvedeli tudi duhovniki v Gornjem gradu, v katero župnijo je spadal takrat ves ta kraj. Ti so poročali o teh dogodkih svojemu škofu v Ljubljano, ta pa je vso zadevo sporočil sv. Očetu v Rim. Ta je odločil, naj se vse natančno preišče in resničnost navedenih dogodkov dokaže po zanesljivih pričah, in je dovolil, da se sme na omenjenem prostoru postaviti hiša božja. V ta namen se je podal ljubljanski škof z obilnim spremstvom preiskovat vso zadevo. Ker je bil bolan na nogi, je moral zajahati konja, kajti cest še ni bilo, da bi se bil mogel voziti.

Škof povprašuje ljudstvo po dotičnem prostoru in jaha naprej. A glej, konj naenkrat obstoji, noče na noben način več naprej in začne razkopavati zemljo s prednjima nogama. Škofa pretrese neka nevidna moč: mahoma postane zdrav. Iz teh čudežev spozna hipoma, da je tukaj tisti prostor, kjer Bog hoče, da se ga časti

in moli, ter ukaže, da se tam postavi kapelica, v kateri se ima opravljati božja služba.

Med prvo daritvijo sv. maše zagledajo verni pobožniki na nebu Devico Marijo v zvezdi, držečo v rokah Sina Božjega. Takoj so spoznali, da si je Mati Božja izvolila ta prostor v svojo čast.

Razni ti čudeži so se nagloma izvedeli po širnem svetu in neštevila množica ljudstva je jela romati na ta sveti kraj, največ katoliških Jugoslovanov.³⁾

12. Zidanje cerkve v Solčavi.

a)

Stiftarjev hlapec je z volmi oral na Vidmu (cerkveno zemljišče za šolo). Nekaj časa sta vola popolnoma mirno vlekla plug. Naenkrat pa sta obstala in začela kopati z nogami. Hlapec ju je priganjal in tepel, toda vola se nista ganila in sta kopala naprej. Ko sta nehala kopati, sta pokleknila. In hlapec je videl, da sta klečala pred Marijinim kipom. Tekel je ljudem povedat, kaj se je zgodilo.

Na tistem mestu so začeli zidati cerkev. Toda ves zid, kar so ga sezidali v enem dnevu, je na čudežen način stal drugo jutro na griču, kjer stoji še danes cerkev. Baje zato, ker je Marija vedela, kakšna povodenj da bo, ko bo prekljuval lintver skalo, da ne bi tedaj povodenj porušila cerkve.

Ko so sezidali cerkev, so postavili Marijin kip, ki sta ga našla vola, v veliki oltar. Kip je bil, čeprav majhen, tako težak, da ga en mož ni mogel nesti in so ga morali peljati na vozu. Večkrat so hoteli ta kip preobleči v lepšo obleko, pa vedno so ga našli drugo jutro zopet v stari obleki. Na onem mestu pa, kjer so našli kip, so pozneje postavili kapelo.

b)

Ko so opoldne pri kmetu Štifterju zapregli vola, sta zbežljala, tekla na Videm in kopala z rogovi. Dalje kakor zgoraj. *Solčava.*

³⁾ I. K.: Romarska cerkev Matere Božje v Novi Štifti pri Gornjem gradu. Celje 1911, 4-5.

13. Rojenice.

Ko se je Judež Iškarjot rodil, so prerokovale rojenice, da bo on svojega očeta ubil, mater za ženo vzel in Odrešenika prodal. Ko mati to sliši, ga vrže v vodo. Voda ga prinese na grablje pri nekem mlinu. Mlinarju se je deček smilil, zato ga je iz vode potegnil in pri sebi obdržal.

Judež je bil jako hudoben deček. Mlinarjevega sina je zelo črtil in se vedno tepel ž njim. Nekoč ga je na paši ubil. Zbežal je in stopil daleč tam pri nekem gospodarju v službo. Gospodar je bil pa njegov oče. Tu pa Judežu ni ugajalo. Ker se z gospodarjem nista mogla pogoditi, ga ubije. Gre naprej in pride k neki vdovi. Vdova pravi: »Mož mi je pred več leti odšel in ker ga ni od nikoder nazaj, vzami me ti za ženo.« Judež se ne pre-mišlja dolgo in vzame vdovo za ženo. Ta vdova pa je bila njegova mati. Ko sta skupaj živela, je videla žena na Judeževem desnem rebbru neko znamenje in je spoznala v njem svojega sina. Začneta se o tem pogovarjati. Naposled razodene mati svojemu sinu prerokovanje rojenic. Judež se prestraši ter ves potrft odide od svoje matere, rekoč: »Zdaj pa pojdem iskat tistega, ki grehe odpušča in ne jenjam poprej, dokler ga ne najdem.« Res je šel Judež Kristusa iskat. Ko ga je našel, je hodil za njim, nazadnje pa ga je izdal sovražnikom. Tako se je prerokovanje rojenic nad njim popolnoma izpolnilo.⁴⁾ *Dobrovlje.*

14. Žalžene v Cirkunci.

Te so prebivale nekdam v «Cirkunci» (Cerkvenici, zijalki na Radohi), h kateri se pride od Javorskega stana. V bližini ome-njene zijalke so «Radoške njive», kamor so hodile žalžene žet, ko so žanjice južinale. Požele so mnogo več kakor vse žanjice skupaj. Zato pa so jim morali prinesti štruklje na njivo. Žele so le s takimi srpi, katerih žanjica si ni pljuvala na dlan.

*

Žalžene so tudi rade lovile pastirje, katere so zaprle v zijalko «Cirkunco», da so se lahko pri njih grele. Nekoč so ujele nekega kozarja. Spustile so ga le toliko, da je zvršil svoja opravila. Nekoč se je napravil kozar spečega in je začel hrčati.

⁴⁾ Kocbek in Žagar: Popotnik, 1889, 231.

Žalžene so se medtem pogovarjale kako bi jim pastir lahko ušel. Ena žalžena pa še ni bila tako premetena kakor druge; zato vpraša, kako bi jim ušel, ko ga vendar čuvajo. Druga ji odgovori: «Ko bi si pastir poiskal ostrogo (grm *Rubus caesius*), ki na dveh koncih iz zemlje raste, se splazil skozi, bi ne imele nobene moči več do njega.» Pastir je vse dobro slišal. Ko so ga spustile po njegovih opravkih, je šel iskat take ostroge. Zares jo najde se splazi skozi in se tako reši.

15. Žalžene pri Goličniku.

Pri Goličniku nad Rečico je podzemeljska votlina, ki jo zovejo «Kuhinja». V njej so imele žalžene fanta ujetega. Ta je moral vsako jutro pojesti žlico soli. To je bilo zanj najhuje, drugače pa se mu je dobro godilo. Ko so šle druge žalžene jagode nabirat, mu je ena uši ubijala. Fant se je napravil, kakor da bi spal. Potem so se nazaj došle žalžene pogovarjale, da bi jim fant lahko ušel, ako bi šel skozi ostrogo, ki je na dveh krajih ukoreninjena. Fant je to storil. Žalžena, ki ni imela več moči nad njim, mu je rekla: «Ne boš me več videl, pa tudi žegna ne bo pri vaši hiši.»

Rečica.

16. Žalžene v Podkrajnikovi zijalki.

Podkrajnikova zijalka se nahaja v Štangrobu v strmi steni Menine. V njej so stanovale žalžene. Nekoč so po zimi klicale Podkrajniku: «Sej bob! sej bob!» Ta je res sejal bob, ki se je kotaral po zmrzlem snegu navzdol. Spomladi je dobil dosti boba.

Gornji grad.

17. Žalžene na Ljubnem.

Na Ljubnem je bila Kremžerjeva gospodinja neko nedeljo sama doma. Z bližnjega gozda je prišla žalžena in ji je rekla, naj ji da denarja za eno mašo; zato jej bode povedala vse, kako se bode godilo njej in otrokom, katere bode imela. Gospodinja jej pove, da nima denarja. Žalžena pa ji je natanko povedala, koliko ima denarja v kitli in v kašti. Nato ji je gospodinja dala denar. Žalžena ji je povedala, da bode hiša v 14 dneh zgorela, ona pa bode imela 8 otrok, med temi enega mutastega. In tako se je tudi zgodilo.

Ljubno.

18. Žalžena pri Kortnerju.

Žalžena je hodila k pavru Kortnerju ponoči ležat. Nekoč je prišla žena zgodaj k možu in je videla, da leži poleg njega krasna ženska, kateri so dolge kite visele iz postelje do tal. Žena ji popravi kite. Žalžena pa kmalu vstane in reče pred odhodom Kortnerju: «Ne pridem več k tebi, ker me tvoja žena ne mara.» In ni je bilo več. *Kortner.*

19. Žalžena na Ravnici.

Na Ravnici pri Ljubnem so streljali proti toči. Nekoč pa so žalženo dol strelili. Njo so potem imeli živo na neki peči (skali) in so jej dajali jesti. Zgledala je zelo čudno. Pravila jim je srečo. *Ljubno.*

20. Žalžene v Mrlici.

Pri Pustem polju se blizu Tratnika nahaja jama, ki ji pravijo Mrlica. V njej so tudi stanovale žalžene. Hodile so v Pusto polje na polje plet. Pulile so žito in proso, plevel pa so puščale, in vendar je bilo potem najlepše proso in žito. Dajali so jim na polje jesti. *Pusto polje.*

21. Žalžene pri Tratarju.

Pri Tratarju v Bočni so bile žalžene navzoče ob rojstvu otroka in so prerokovale, da se bode fant ubil na črešnji, ko bode dve leti star. Žalžena je to povedala očetu, ki je potem drevo posekal, a je pustil rtle (rkle) skupaj ležati. Ko je bil fant dve leti star, se je igral na rtlih, je padel in se ubil. *Kropa.*

22. Žalžena prerokovala.

Nekoč je žalžena ob rojstvu fanta prerokovala, da bode utonil. Mati in teta sta fantu povedali, kaj mu je usojenega. Fant je šel župnika vprašat, kaj naj napravi. Ta mu je rekel, naj vselej, kadar zasliši zvon, poklekne. Bila je povodnja. Fant je nesel v mlin. Ravno je hotel stopiti na most, ko je zaslišal zvon. Hitro je pokleknil, povodnja pa je pred njim odnesla most. A iz valov se je slišal glas: «Ura je prišla, pa ga ni tukaj.» *Kropa.*

23. Žalžene pri Kosu.

Žalžene so hodile tudi h Kosu v Bočni. Stari mož je ležal pod streho. Neki večer po zimi je naenkrat zelo zavrelo. Vprašali

so starca, kaj je tako zavrelō. Povedal je, da so bile žalžene pri njem in so mu rekle, da bode čez tri dni umrl. Vprašale so ga, če ima kaj za jesti. Dal jim je boba. Rekle so mu, naj seje bob. Res je sejal po snegu bob. Žalžene so ga pobrale in snedle. Vsi so mislili, da ne bo nič boba. Pomladi pa je bil zelo lep v zrnju Starček je res čez tri dni umrl. *Kropa.*

24. Žalžene pri Radošniku.

Pri Radošniku so nekoč predivo vili. Zvečer je prišla žalžena in je rekla: «Dokler ne boš rekla ‚konec‘, bo kar teklo; kadar boš pa rekla ‚konec‘, bode kar steklo.»

*

Nekoč so kmetu Radošniku prinesle žalžene klopčič preje in so rekle, da ne smejo nobenemu povedati, da ima tudi ta klopčič konec. In kadar so imeli pri Radošniku tkalca, je ta tako dolgo tkal, dokler so hoteli, in klopčič se ni nikdar stekel. Nekoč so le povedali nekemu o čudnem klopčiču. In ko so drugo zimo imeli zopet tkalca, se je ta klopčič stekel kakor vsak drug.

Solčava.

25. Žalžene in deklica.

Nekoč so žalžene pri Radošniku ukradle deklico. Deklici se je zelo tožilo po domu. Nekega dne je slišala, kako so se pogovarjale žalžene o njej.

Neka žalžena je rekla: «Ona bi nam lahko ušla, če bi zlezla pod kopino, katere oba konca sta priraščena v tla.» Ko je to deklica slišala, je tako storila in srečno ušla. *Solčava.*

26. Kje stanujejo žalžene.

Žalžene so svoj čas stanovale skoraj v vseh zijalkah gornjegrajskega okraja. Ljudem niso nič hudega storile. Včasih so jim celo vedeževale, kakšno življenje bodo imeli.

Zdaj se žalžene nahajajo neki samo v babilonskem stolpu.

Luče.

27. Zakleta deklica.

Na Klemenškovem posestvu — v Peklu — je hlapec kosil. K njemu pride neznana lepa deklica in mu pravi: «Ti boš mene rešil; samo ne boj se me, ker bom prišla v podobi kače. Če se

me boš dotaknil, bom rešena.» Drugo jutro je zopet kosil; proti njemu je prišla velika kača, ki je močno pihala. On pa se je ustrašil in se je ni upal dotakniti. Tedaj mu reče kača: «Ona-le suha smreka bo zopet ozelenela in iz te smreke bodo napravili zibelko. V njej bodo zibali dečka, ki mu bo, kakor tebi, ime Peter. In ta deček me bo rešil.» *Solčava.*

28. Gradišče.*)

Po votlini «zijavka» se pride v srce griča. Nekdaj je nek pastir v njo zlezal in zabredel v krasne izbe velikega poslopja. Tu najde mlade gospodične in pod zlato mizo, na kateri so ležali kupi denarjev, hudega črnega psa, ki ga hoče popasti. Ali gospodične se pastirja usmilijo ter ga rešijo in mu povejo, da bodo tako dolgo morale trpeti, dokler jih nek kosec ne reši. Potlej ga na vrh peljajo in on srečno dojde domu.

Nekega jutra, ko je ravno ta pastir na bližnjem travniku kosil, pride ena tistih gospodičen, prinese polno ruto denarjev ter reče: «Rosi, rosi!» Kosec plah ostrmi in hoče zbežati. Gospodična pa milo zavikne: «Nesrečnež! Kako lahko bi me rešil, ako bi bil z roko po rosi potegnil. Tako bodem mogla do sodnega dne odrešenja čakati.» — Po teh besedah gospodična zginе, kosec se je pa po glavi butal, da je ni razumel.

29. Gradišče.⁵⁾

V vznožju holmca ima kmet *Adám* posestvo. Gospodinja *Adámka* je navadno hodila na Gradišče iskat in nabirat drv. Nekega dne išče žena z otrokom v naročju zopet drv, a ne najde jih, dasi prehodi ves grič. Nazadnje pa zapazi votlino polno drv. Vesela, da jih bo tukaj dovolj naložila, gre v votlino. A ni ji mogoče priti do drv, ker se ji vedno odmikajo. Hipoma izginejo drva, žena pa stoji pred velikimi vrati. Tu stražita dva psa, ki jima šviga ogenj iz oči in gobcev. Kmetica je vsa prestrašena in bi

*) Opomba. To pravljico je objavil Janko Vijanski v «Novicah» 1858, str. 404—405 z opazko, da je vzeta iz «Celjske Slovenije» (katero so dijaki pisali), zapisal jo je dijak F. Ogradi, ki je pred nekaj leti umrl kot celjski opat, rojen je bil Gornjegrajčan.

⁵⁾ Gradišče je holmec pri Gornjem gradu na potu proti Bočni. Na njem je stal nekdanji grad. Severni kraj občine se imenuje «Rori». Od tam so baje imeli v grad napeljan vodovod.

rada zbežala, a je prepozno. Vrata se odpro in žena je — nevedé kako — v sredi prekrasne sobe. Odtod je stopala iz sobe v sobo. Povsod je bilo vse tako lepo in krasno, da je kar strmela. Tukaj je bilo tudi mnogo kadi z zlatom napolnjenih. Ko prehodi in ogleda vse prostore, pride do zlatih vrat. Tudi ta se odpro in, oj čuda, pri zlati mizi sedi zakleta deklica, zgoraj človek, bela ko sneg, spodaj pa ostudna kača. Zapazivši ženo, ji reče prijazno: «Naberi si zlata, kolikor hočeš.» Kmetica odloži otroka ter si nadeva zlata, kolikor ga je mogla nesti. Sedaj se tudi vrata odpro in žena je v votlini. Tukaj se spomni otroka in hiti nazaj, pa zaman išče vrat; ne more jih več najti.

Vsa žalostna gre vprašat gospoda župnika, kaj ji je storiti, da dobi otroka nazaj. Ko župnik vse sliši, veli kmetici: «Idi čez leto dni, ravno tisti dan, uro, minuto in sekundo v tisti kraj; najdeš zopet votlino. Pojdi v njo, pa ne ozri se!»

Ko preteče leto, gre kmetica ob določenem času v Gradišče in najde takoj votlino. Ko po votlini dalje stopa, začne pokati, grmeti in bliskati se, da je groza. Žena pa, pomneč župnikov svet, se ne ozre kar nič.

Ko pride do vrat, strašno zarjoveta nad njo psa čuvaja. Ali ona se tudi sedaj ne splaši, temveč odpre vrata. Tukaj najde otroka, ki se je igral z raznimi dragotinami. Takoj ga vzame in odide. Zakleta devica milo zaplače ter reče: «Da bi bilo dete le še dva časa od polovice do sedaj ostalo tukaj, bila bi jaz rešena. Sedaj mi bode pa še dolgo, dolgo trpeti.»

Kmetica je dalj časa po votlini iskala izhoda; ko pride nazaj, je nihče ni več poznal, a tudi njej so bili vsi ljudje neznaní. Le povedati so vedeli, da je pred davnim, davnim časom na Gradišču izginila kmetica Adámka.⁶⁾

*

V Gradišču stanuje zakleta deklica, ki je izpremenjena v kačo. Rešil jo bode en Čeplakov, kateremu bode ime «Inže» (Janez) in bode imel rdeče lase.

30. Gradišče.

Nekega dne je šel kmet Adám na travnik kosit, kar zasliši glas: «Rósi, rósi!»

⁶⁾ F. K. (Kocbek): «Gornji grad na Štajerskem», Dom in Svet, 1894, 59.

Ko se ozre, zagleda prezalo deklico v tri četrt belo, v en četrt pa črno oblečeno. Kmet se tako prestraši, da ne ve, kaj bi storil. Deklica pa mu žalostna pravi: «Ti si bil rojen, da me rešiš; a nisi storil, kar sem ti velela. Tvojega roda rod bode sadil drevesca, katerega tretje bruno bode dalo zibelko, v kateri bode spavalo dete, ki me bode rešilo.» Nato izgine. V Gradišču pa od te dobe večkrat čudno buči in bobni.

31. Gradišče.

Nekoč je nekdo pasel v Gradišču. Videl je velika vrata, pred katerimi je ležal velik pes. Ta človek je mislil iti skozi vrata, pa se je zbal psa in je šel nazaj.

Znotraj za vratmi je slišal glas: «Nesrečni človek, da nisi šel noter; lahko bi rešil mene in ves grad.»

32. Pravljica o Rudeneku.

Nekega večera je šla Lekšetova žena pozno v noč mimo rudeneške razvaline na svoj dom, ki leži tik Rudeneka. Ko pride pod zidovje, stopi pred njo belo oblečena žena, ji stisne otroka v naročje in zgine. Žena nese otroka domov. Ko ga pogleda pri luči, vidi, da je povsem črn. Prestraši se in silno zavpije. Nato se prebudi tudi otrok in jo prav milo pogleda. Žena se ga usmili in ga položi v zibelko poleg svojega deteta. Toda črnc kar vpije in sili k ženi. Zopet ga vzame v naročje in ga začne dojiti. Hudo jo je grizel. Misli ga odnesti nazaj pod grad. Kar vstopi v sobo starejša deklica in ko zagleda neporedneža, vzklikne: «Mati! to je hudoba! Vrzite ga v prepad pod gradom!» Mati pravi: «Dobro, pa ga bom; toda poprej ga bova krstili. Vzemi blagoslovljeno vodo in ga poškopri!» Hčerka uboga. Komaj pa pade par kapljic vode na črнца, spremeni se v prelepo gospo, ki spregovori: «Hvala vama za rešitev. Jaz sem bila zakleta grajska gospa, sedaj sem pa rešena.» Naenkrat se vse posveti in vidi se vse okrog kot ob belem dnevu. Gospa pokaže tja proti «Kugli» (mali griček pred gradom) in reče: «Kopljita tam in našli bosta plačilo za mojo rešitev». Nato izgine prikazen.

Rečica (Lorber).

33. Kugla

je griček pred Rudenekom. O tem se govori, da so ga nanosili v kapah turški vojaki, ki so tu notri pokopali svojega padlega poveljnika.

Rečica.

34. Grad v Negojnicah.

Lastniku grada v Negojnicah so pravili Tirški gospod, njegov brat pa je bil Leški. Oba brata si nista bila dobra. Nekoč je Leški poslal Tirškemu namesto vina sod smodnika. Smodnik se je vnel in razrušil poslopje.

Gornji grad.

35. Škrat

je možicelj v zelenem plašču z rdečo kapo. Pri neki hiši je dajala gospodinja za škrate vsak teden od vsake peke hlebček kruha. Položila ga je zunaj hiše na oklep. Pri hiši je bilo vedno vsega zadosti.

Pozneje pa je prišla k hiši nova žena, ki je bila zelo skopa. Ta je dala namesto hleba kamen na oklep. Škrat je potem nanosil toliko kamenja, da so bila vsa polja kamenita. Še celo okrog hiše je bilo vse polno kamenja. Tako je postalo vse nerodovito. Ženi je bilo zdaj žal, a prepozno.

Gornji grad.

36. Škrat.

Pastir je pasel ovce na planini. Zjutraj je navadno v svoji koči zakuril, pristavil ponvo k ognju in tačas, ko je zajtrk vrel, je gnal ovce na pašo. Med tem pa je vedno prišel škrate, mu ugasnil ogenj in nasul smetja v ponev. In ko se je pastir vrnil, je vedno pošteno rentočil, ker je moral na novo kuriti in kuhati.

Neki večer pa je pozabil napraviti križ na vrata hleva, v katerem so bile ovce. In ponoči je prišel škrate in mu je ukradel vse ovce. Pastir pa je to videl in mu je še zaklical: «Le srečno jih goni, k letu pa priženi vse zdravo nazaj!» Škrata je zelo jezilo, da ga je videl pastir, ko je ukradel ovce. In pozimi je moral krasti seno, da je lahko redil vse ovce. Drugo leto jih je prignjal zopet nazaj. Ovce pa so imele tako dolgo volno, da so komaj prišle do hleva. Škrat bi jih moral medtem trikrat striči, pa jih ni niti enkrat. Pastir pa se je pošteno jezil, ker je moral striči tako dolgo volno.

Solčava.

37. Škrat na Vódoлах.

Vódušek je bil bogat in skopuh. Tja je zahajal škrate. Nekoč so imeli zanj pripravljene štruklje, ki jih je dekla našla in snedla. Škrat je rekel: «Ker si snedla moj štrukelj, boš nesla

moj punkelj.» — Včasih se je slišalo, kako so škrti žvižgali, ko so težko nosili.

Gornji grad.

38. Škrat v Súhem vrhu.

Pri Novi Štifti je kmet Suhovršnik. Tja so hodili škrti. Ponoči so nosili žito, potem pa so v podstrešju žvižgali. Nekoč so šli pobi dekleta klicat in so škrate opazovali. Ker so jih nagnali, niso več hodili na Suhi vrh.

Gornji grad.

39. Hacapikl

je hudič, ki stanuje v Gradišču pri Gornjem gradu. O polnoči se da priklicati in deli denar.

Gornji grad.

39. Hudič v Suhem vrhu.

Suhovršniku (pri Novi Štifti) se je slabo godilo. Nekoč je je prišel k njemu mož v lovski obleki. Suhovršnik mu je potožil, kako se mu slabo godi. Lovec mu pravi: «Če mi daš svojo hčerko, ti dam toliko zlatov, da bode ves pod (skedenj) poln.» Suhovršnik mu je obljubil hčer, lovec pa je pokrtil ves pod z zlati in ga vprašal, kdo bode hranil ta denar. On mu odgovori, da ga naj hrani. Tedaj pa se sredi poda pokaže luknja in ves denar je v njej izginil.

Med tem časom pa je hčerka nesla malo južino delavkam na njivo. Tam jim je potožila, da jo oče prodaja. Bila je zelo žalostna. Ko se je vračala in je prišla do groblje, kjer so rastle jase, je potegnil velik vihar in deklica je izginila.

Nova Štifta — Laznik.

41. Križ na stropu v Štoku.

Gospod iz Štoka (Gornji grad) je imel brata v Lešah, s katerim sta se nekoč sprla. O sporu naj bi odločil dvoboj med njima. Štokovni si je brusil sabljo. Potem je z nabrušeno sabljo zamahnil proti stropu navskriž. In glej, na stropu se prikaže poševni križ kakor od krvi. To je Štokovnega tako pretreslo, da se je mirno pobotal s svojim bratom v Lešah. *Fort. Remše.*

42. Čarovniški ovčar.

Kmet Prodnik je imel mnogo ovac in zato je imel dva pastirja; eden je pasel stare ovce in ovne (mrkače), drugi pa

jagnjeta. Ta dva pastirja sta se močno mrzela. Jagnjičar je znal tudi čarati. In začaral je ovčarju, da mu je poginilo mnogo ovac. Ovčar si ni vedel pomagati in je šel k župniku v Št. Jakob vprašat za svet. Župnik, ki je bil moder mož, ga je potolažil in rekel, da mu bo še poginila samo ena ovca. In res, čez par dni je začel divjati na paši oven vodnik, ki je imel zvonec na vratu. Ljudje so ulovili ovna in ga gnali domov. Ko so ga hoteli zapreti v hlev, jim je ušel. Naenkrat pa je pritekel volk in je začel poditi ovna. Volk je bil sam vrag. Črez nekaj časa pa je začel goniti oven volka in sta tekla za Olševo, da se je kar svet tresel.

*

Ko je oven zdivjal, so ga podili krokarji z Olševe proti Prodniku. Naenkrat pa je priletel od nekod volk in je tekel za ovnom. Volk je bil vrag. In volk je prignal ovna na Ordeljovo v Št. Jakobu. Ko so tam ljudje odgnali volka in hoteli zapreti ovna v hlev, se jim je oven iztrgal in začel poditi volka. In nikdar več niso videli ne ovna in ne volka. Zlobnemu jagnjičarju pa je bilo najbolj žal za zvoncem, kamor je skrnil svoj čar. Odslej ni mogel več čarati.

Solčava.

43. Čarostrelec.

Nekoč so na Planinšci in v okolici lovili divji lovci: Gambel, Nace in Pavel. Ker so se sprli, so streljali drug na drugega. Najbolj moder med njimi je bil Pavel iz Bistrice. Pravili so mu »coprasti« Pavel. Ta si je narezal prste in je v svoji lastni krvi ulovil vse krogle. Te so bile v njegovi krvi zacoprane in so letele nazaj na onega, ki jih je poslal.

Logarska dolina.

44. Kako se je mož iznebil copernice.

Bila sta mož in žena. Mož bi se rad naučil copernije in ob enem iznebil žene. Zato je rekel nekoč ženi, da se bo šel učiti coprati. Žena mu pa reče: »To te lahko jaz naučim, ker znam coprati.« Žena pa je bila tudi teh misli, da bi se iznebila moža. Peljala ga je v grmovje, kjer ga je naučila, naj reče: »Smuk nad košovjem in nad grmovjem!« On pa je rekel narobe: »Smuk med košovjem in grmovjem!« Ko je to izgovoril, je letela žena med košovjem in grmovjem, da je bila pri tem vsa raztrgana.

Luče.

45. Copernik v Solčavi.

V Žocpahu je bil copernik, ki je znal zverino klicati. Ta je prišla pod okno, kjer jo je ustrelil. Neki prijatelj ga je prišel svariti, rekoč mu: «Nehaj! To ne bode prav za tebe!»

Ta pa mu je rekel: «Če še enkrat prideš, ti bom pokazal, da boš na onem hribu ustreljen.»

Nekoč sta bila vsak na svojem hribu več ko eno uro hoda narazen. Copernik ga je ustrelil, ker ga je bil poprej še enkrat prišel svariti.

Solčava.

46. Copernice v Lučah

Neki župnik v Lučah je videl copernice; spodil jih je z monštranco. Copernice so spustile vso točo na cesto. Na župnika pa so bile zelo jezne in so naredile, da mu je kurje perje rastle iz ušes.

Luče.

47. Copernice pri Riharju.

Na Riherskih njivah v Podvolovljeku je bilo več pobov. Naenkrat prileti iz zraka copernica med nje. Takrat je bilo deževno vreme. Copernica ni znala govoriti nobenega jezika. Peljali so jo na parno in jo tam zaprli čez noč. Zjutraj se gospodar napravi in hoče tisto žensko peljati k župniku. Med potom, ko prideta do neke mlake, pa se mu je naenkrat izmuznila iz roke in je izginila v mlaki.

Luče.

48. Kako se kličejo copernice.

Copernice po noči klicat je zelo nevarno, ker človeku obleko raztrgajo in ga po obrazu razkraspajo.

Po Zadrecki dolini jih kličejo: Cundra, cu, cu!

V Rečici pa: Veša, r... meša!

V Lučah: Cundra, kuku!

Copernice letajo tako, da se vidi najprej ena luč, potem več luči, nazadnje samo ena luč.

Gornji grad.

49. Copernica pri Kosu.

Zaveršnik Franc je videl pri Gornjem Kosu copernico, ki je imela na vsaki rami storž. On jo je spoznal, nakar mu je rekla: «Če ti mene izdaš, pa ne smeš po lučnem (angelskem) zvonjenju več ven.»

Gornji grad.

50. Copernice pri Št. Primožu.

V Spodnjih Kaléh ima posestvo Spodnji Košak. Nekoč sta njegova sina zvečer pasla vole in sta videla v Št. Primožu (to je cerkev Sv. Florijana nad Gornjim gradom) luči copernic. Rekla sta, naj ju v r. . . pišejo. Komaj sta vole domov prignala, nista utegnila jih v hlev spraviti, da sta ušla copernicam v hišo.

Št. Florijan.

51. Copernica na Dóršakah.

Mnogo tržanov iz Gornjega grada je hodilo nekdanj o velikih praznikih k Sv. Florijanu dan zvonit. Nekoč so videli, kako so na Doršakah luči švigale. (Doršaki so veliki graščinski močvirnati travniki od Bočne proti Šmartnem). Rekli so, da so to copernice. Potem so rekli enemu, naj gre v turn (stolp). Če prileti copernica, naj zveni angelsko češčenje, namesto da bi klenkal. Tako je storil. Copernico, ki je priletela, je tako «ozvonil», da ni dala besede od sebe.

Gornji grad.

52. Copernica v Št. Lenartu.

Izpod Rogaškega vrha je šel nekdo v Št. Lenart do cerkve. Tam je videl okoli cerkve letati copernico, ki je imela raztrgano obleko, na glavi pa velik klobuk. Spoznal jo je in ogovoril. Ona mu je rekla, da je ne sme izdati, kdo je. Če jo izda, mu bode naredila nekaj čudnega, da se mu bode slabo godilo. *Luče.*

53. Copernica.

Žena nekega moža je bila copernica. Mož jo je nekoč na tihem opazoval.

Žena se je z nekim mazilom namazala, zajahala metlo in rekla: «Smuk čez grmovje, čez tršovlje v Beligrad.» In sfrčala je.

Mož se je tudi namazal, ker je videl, kam je žena dala mazilo na polico. Rekel je: «Smuk po grmovju in po tršovlju v Beligrad.» — Bil je ves krvav. *Gornji grad.*

54. Žena uči moža coprati.

Neki mož je prišel do spoznanja, da je njegova žena copernica. Nekoč ji je rekel, naj tudi njega nauči coprati. Ona je bila pripravljena za to. Rekla mu je, naj gre ž njo v klet in naj vse reče tako kakor ona. V sredo kleti je postavila pisiker

in rekla: «Verjem v ta pisker, ne verjem v Boga.» In začela je frčati po zraku. Mož pa je rekel: «Oserjem v ta pisker, verjem v Boga.» On pa ni mogel frčati, ker ni prav povedal. *Št. Florijan.*

55. Copernica pri Knebovšku.

Kmetija Knebovškova se nahaja blizu cerkve Št. Lenarta, ki je podružnica gornjegrajske župnije. Pri Knebovšku je bila copernica doma.

Nekoč je prišel k njej nek berač prosit vbogajme. Ta je videl, da je imela na ognjišču hostijo, katero je z iglo špakala. Od ognjišča pa je kapala kri. Ko je to videl, se je vrnil k sosednemu kmetu Ugovšku, kateremu je rekel, da so tam gori strašni ljudje.

Ljudje so večkrat videli, da je copernica po noči letala z gorečo baklo po «Ugovskih pečeh». *Št. Florijan.*

56. Lovec ustreljen na Planinšci.

Neki kranjski lovec je prišel s Kamniškega sedla čez «Jagnjičevo zelenico» (v severnih stenah Planjave) na Rjavčki vrh, kjer je ustrelil domačega lovca in ga zakopal malo višje proti Planinšci na ravnici, kjer še danes trava ne raste, čeprav je tam dobra prst. Planinšca ne bode dala prej miru, da vrže iz sebe pokopane kosti lovca.

(Dne 28. junija 1877 se je odkrhnila od Planinšce ogromna skala, ki je zasula velik spodaj ležeči gozd smrek in macesnov. Vsa Logarska dolina je bila v megli prahú. Skale so padale pozneje še več dni.) *Logarska dolina.*

57. Lovec Krofič zašel.

Na kvaterno nedeljo je šel Krofič na lov na goro. Videl je gamze in jili je zasledoval po lepi stezi. Naenkrat je steze zmanjkalo in ni mogel ne naprej, ne nazaj. Pastirji so slišali njegovo vpitje na pomoč in so to naznanili solčavskemu župniku. Župnik je prišel v Robanov kot in mu je od daleč dal odvezo. Zaužil je drobtine iz malhe. Potem je rekel župnik, naj vrže puško navzdol. Če bode puška cela dol priletela, potem lahko tudi on navzdol skoči in se mu ne bode nič hudega zgodilo. Puška

se je zdrobila, a župnik mu je rekel, da je cela. Krofič je skočil dol in se je ubil. Od tistega časa se imenuje ta gora Krofička (ali Grofička).
Logarska dolina.

58. Divja jaga.

Včasih se ponoči sliši divjo jago, ko psi gonijo in puške pokajo. Ako človeka dobi divja jaga, mora stopiti v kolorižo. Nekoč je nekega fanta dobila divja jaga v Podvolovljeku. Skočil je v stran, a divji jager mu je zapiknil sekiro v glavo. Ta je šel župnika vprašat, kaj bode to. Gospod so mu rekli, naj gre čez eno leto, tisti večer in ob tisti uri na oni kraj, kjer mu je divji jager zapiknil sekiro. In res je prišel divji jager, mu vzel sekiro ven in fant je bil zdrav.
Luče.

59. Divja jaga pod Št. Lenartom.

Prejšnje čase ni bilo varno zvečer po večerni luči hoditi izpod strehe, posebno na kvaterne in mlade sobote⁷⁾ ne, kajti ta čas je bila zunaj često divja jaga in kogar je zalotila, je bilo po njem. Kadar je bila divja jaga, je bilo slišati lajanje psov, vpitje gonjačev, pokanje pušk in cviljenje divjačine. In ves ta hrup je v kratkem času obhodil velike daljave.

Pod Št. Lenartom⁸⁾ je imel kmet Tomažič mlin. Neko kvaterno soboto je šel v mlin, da bi zmlal meh pšenice. Toda nastala je noč, še preden je bil gotov. Ko je natovoril meh na rame in mislil oditi, je naenkrat zaslišal divjo jago. Hitro je stopil pod kap in se stisnil k steni, vendar pa je del bedra molel izpod kapa. Moral pa bi biti cel zakrit od kapa, ker je moč divje jage segala do hišnega kapa. Divja jaga se je vedno bolj bližala. Ko je bila že blizu, je Tomažič naenkrat začutil v stegnu hudo bolečino. Ko pa je ta hrup potihnil, je komaj prilezel domov, tako ga je bolelo. Zdravil se je potem na vse načine, pa nobeno zdravilo mu ni pomagalo. Nazadnje je še šel v Železno Kaplo k župniku, mu vse povedal ter ga vprašal za svet. Ta pa mu je svetoval, da naj gre ob letu, v istem času, ob isti uri k mlinu in naj ravno tako stoji pod kapom kakor pred letom. In Tomažič je res storil tako. Ko je prišla divja jaga do njega, sliši neki

⁷⁾ Mlada sobota je prva po mlaju.

⁸⁾ Na Koroškem proti Železni Kapli.

glas, ki pravi: «Lani sem v ta štor zapičil sekiro, letos jo bom pa vzela.» V tem pa je tudi čutil, da je bolečina izginila iz bedra. In ko je minila jaga, je vesel odšel domov, ker je imel zopet zdravo nogo.

60. Divja jaga v Grohotu.

V *Grohotu* pod Radoho pasejo poleti živino. Nekega večera sta sedela dva pastirja v koči pri ognjišču in si kuhala večerjo. Naenkrat zaslišita pod Radoho lajanje psov in streljanje. Bila je divja jaga. Oba sta bila prestrašena. Ko pa se je divja jaga približala, pravi prvi pastir svojemu prijatelju: «Ustrelil skozi okno, ki imaš blagoslovljen smodnik.» In res, pastir je ustrelil. Drugo jutro sta našla pred bajto človeško truplo do pasa. *Solčava.*

61. Hlapec, ki je hostijo zakopal.

Pri kmetu Rogarju je služil hlapec, ki bi se rad priženil h kmetu Potočniku in tako dobil Potočnikovo posestvo. To pa se mu ni posrečilo in ga je močno jezilo. Hotel se je maščevati.

Ko je šel k spovedi, je skrivaje shranil hostijo in jo potem zakopal blizu Potočnikove hiše. In na tistem mestu se je začela zemlja vdirati in se še danes vdira («se plazi»).

Ko je ta hlapec umrl in so ga nesli na pokopališče, je bila krsta zelo težka in je od nje močno teklo. Za krsto je hodil črn pes in je vse polizal, kar je steklo iz krste. Ta pes je bil vrag. Ko so prinesli hlapca v vas, jih je župnik, ki je o tem že nekaj slutil, vprašal, da li so kaj težko nosili. In pogrebci so mu odgovorili, da še niso nikdar nosili tako težkega mrliča. Nato jim je župnik rekel, naj odprejo krsto, da bodo videli, kaj da so prinesli. Pogrebci so odprli krsto in bila je — prazna. Hlapca je vzel vrag. *Solčava.*

62. Logar je hostijo skrnil.

Kmet Logar je šel k spovedi. Pri obhajilu pa se je skrivaj vrezal v roko in skrnil v rano hostijo.

Kadar je šel sejati, je vedno sejal s tisto roko, v katero je shranil hostijo. In imel je vedno zelo lepo žito.

Ko je ležal Logar na smrtni postelji, je tri dni umiral, pa ni mogel umreti. Domači so poslali po gospoda, da bi molil nad njim, da bi mu Bog olajšal smrtne boje. Pa tudi to mu ni po-

magalo. Župnik je nato vprašal domače, če jim je znana kaka njegova pregreha, ki bi ga težila. Ti so mu povedali, kako je napravil s hostijo. Župnik je nato izrezal dotično mesto na roki, kamor je skrnil hostijo. Ko je bilo to storjeno, so prenehali smrtni boji in Logar je lahko umrl. >

63. Štiriperesna detelja.⁹⁾

V neko vas je prišel komedijant, ki je kazal razne umetnosti. Ljudje so kar vreli skupaj in se čudili spretnemu glumaču. Mimo pride deklica z jerbasom detelje na glavi. Ljudstvo se je ravno čudilo petelinu, ki je dolgo bruno po cesti vlekel. Deklica se nasmeje in reče: «Kako se vendar morete čuditi temu petelinu, ki ne vleče drugega ko škopnato bél (slamno bilko)?» Deklica je namreč v jerbasu imela deteljo s štirimi peresci; taka detelja ima skrivno moč v sebi, da človek, ki jo ima pri sebi, spozna takoj vsako sleparijo.

Ko glumač to zasliši, skoči hitro k deklici ter ji prevrže jerbas z glave. V tem trenutku je bila tudi ona popolnoma omamljena in je videla, kako mali petelin vlačí veliko in debelo bruno po cesti. Razen tega jo je še komedijant kaznoval na drug način in jo osramotil. Deklici se je namreč zdelo, da hodi po vodi do kolena; zato je začela skakati in je janko do kolena vzdigovala, kakor da bi res vodo bredla. Ljudje pa so se ji na glas smejali.

64. Prodnikova hlapca.

Pri kmetu Prodniku so spravljali seno. Ko so po kosilu še zobali črešnje, sta se začela velika hlapca prepirati. Prvi je rekel: «Le glej, da ne boš mudil in bodo vozovi o pravem času naloženi.» Drugi pa ga je zavrnil: «Ti glej, ti, da ne boš z volmi mudil.» Veliki hlapec, ki je nalagal seno, je znal tudi čarati in in je za hlev postavil krokerja, da niso hoteli iti voli skoz lesa, čeprav jih je še tako pretepal. In tako do štirih ni mogel nikamor spraviti volov. Ko je ob štirih prišel na travnik, je bilo naloženih že sedemnajst vozov. Volarja je to jezilo in je hitel voziti, tako da so bili nazadnje vsi voli krvavi. Vendar pa je do večera zvozil vse seno s travnika. *Solčava.*

⁹⁾ Kocbek in Žagar: Popotnik, 1889, 231.

65. Kako je šel godec v nebesa.

Poroka je bila. Svatje so šli v cerkev, godec pa je ostal zunaj. Ko je hodil po britofu, je našel mrtvaško glavo. Žlepal je z noge v glavo in rekel, kadar se bo ženil, da mora priti na njegovo vóhčet. Pozneje si je bil v skrbi, če bi se ženil. Šel je gospoda vprašat, kako bi naj naredil. Župnik so rekli: «Taler in žlico ti bom žegnal. Kadar pride mrtvi, mu daj tisti taler in žlico.»

Potem je bila poroka in je mrtvi res prišel na vóhčet in mu reče: «Zdaj si pa res prišel.» Gostijo so imeli tri dni. Pred odhodom mu reče: «Ker sem bil jaz tri dni na tvoji vóhčeti, moraš iti ti na mojo.» Potem sta šla na britof in v jamo, potem še naprej in prideta do nekega kotla, v katerem so se glave kuhale. Reče mu: «Tukaj je pekel.» Naprej grede prideta do nekega gozda. Reče mu: «Zlo se pripogibaj, da ne boš preveč kapljic dol spravil, ker se duše ,vicajo'!» Naprej grede prideta do travnika, kjer so se pasle suhe ovce. Na vprašanje, kaj je ondi, spet pravi, da se duše vicajo. Naprej grede prideta spet do travnika, kjer so bile debele ovce. Na vprašanje, kaj to pomeni, odgovori, da so te ovce že v nebesih. «Zdaj pa pojdi do sem, kjer sem jaz.» Ko prideta v hišo, ga samega pusti. Notri je bilo tako tepo, da se ni mogel nagledati. Čez nekaj časa pride oni nazaj. Vpraša ga: «Ali že greva nazaj?» Godec pravi: «Jaz sem tukaj šele eno uro, ti si bil pa tri dni pri meni. Pa še ostanem en čas.» Ko pride drugič, ga zopet vpraša, če bodeta šla. Zopet ni bil pri volji, ker je šele dve uri tukaj, tri ure pa hoče biti. Zopet ga pusti za eno uro. Ko pride nazaj, pravi: «Ali bova zdaj šla?» Tedaj sta res šla in prišla do pekla, kjer mu pravi: «Srečen si bil, da nisi v tako glavo butal, ki je v kotlu (peklu).»

Ko je prišel na zemljo, ni ničesar več poznal. Gre v farovž k župniku, ki ga tudi ni poznal. Vpraša, kje je. Reče, da se je pred tremi urami ženil, zdaj pa je čisto na drugem svetu. V starih bukvah so potem našli, da se je ženil pred 300 leti. Ko je prišel nazaj v tisto hišo, ga je še nevesta čakala. Dala sta si roke; napravil se je prah in zletela sta dva golobčka. *Št. Florijan.*

66. Pravljica o toči.

V Lučah je živel nekdanj zelo pobožen župnik, ki je znal točo «panati». Nekoč je hotel iti v Kamnik. V Podvolovljeku je

srečal dva črna vola, ki sta peljala na velikem vozu točo. Župnik je hitel domov v Luče, a vola za njim, vendar je župnik prišel prej. Vola sta peljala točo drugam. *Luče.*

67. Vôtenca

je podzemeljska votlina v Tirskih pečeh. O tej je sledeča pravljica. Neki človek je bil na smrt obsojen. Namesto da bi ga usmrtili, so ga peljali k jami Vôtenci in so mu rekli: «Ako prideš skozi, si prost; če pa prideš nazaj, te umorimo.»

Dali so mu s seboj živeža in svetála za sedem dni. Prišel je na skočnice, da je moral skakati. Potem je našel vodo, ki ni imela dna. Tam ga je bela žena skozi peljala. Šesti dan je prišel v Peci vun. *Radmirje.*

68. Pošast.

Na cesti proti Sv. Antonu v Podvolovljeku blizu bajte Kujevc je videl nekoč nekdo, kako se je neka ženska peljala s čolnom po Lučnici. Spredaj v čolnu je vozila pošast, ki je bila tako čudna, da ni bila nikomur podobna. Nekaj časa se je peljala po vodi, potem pa je vse izginilo. *Luče.*

69. Ajdska deklica.¹⁰⁾

Nekč so na Produ — pri kmetu Prodniku — orali. Tedaj je prišla na njivo ajdska deklica. Ko je zagledala orača in vole, se je močno začudila in je hitro pobasala ljudi in živali s plugom vred v predpasnik ter nesla domov pokazat, kaj je našla. Ko je prišla domov, je vprašala starše: «Kaj je to, ki tako po zemlji rije?»¹¹⁾ Ona namreč še ni nikdar videla takih ljudi in živali. Starši pa so ji zapovedali, naj nese vse nazaj in ji rekli, da so to ljudje in da bodo samo tako majhni ljudje živeli na svetu, ko ne bo njih več; z onimi živalmi pa ti ljudje vozijo in obdelujejo zemljo.

Ajdska deklica je bila tako velika, da je, kadar je prala, stala z eno nogo na Radohi, z drugo pa na Veži in je pomakala v Savinjo.

¹⁰⁾ Dr. Jos. Tominšek se čudi, kako je zašla vsebina Uhlandove pesmi »Das Riesenspielzeug« v Solčavo. Če je ni tja zanesel kak študent? — Poleg ajdske govore tudi ajdovska deklica.

¹¹⁾ Nekateri pravijo tudi: «Kakšna igrača?»

* * *

Pod Prodnikovimi njivami je velika skala, ki je ne peljeta dva para konj po ravnem. To skalo je prinesla ajdska deklica in jo podložila s tremi kamni. *Solčava.*

70. Pritlikavci.

Nekoč bodo tako majhni ljudje, da bodo lahko štirje mlatili pod enim škaфом.

In če bosta šla dva klestit praprot, bo tisti, ki bo klestil, zavpil drugemu: «Beži, da te veja ne ubije!» *Solčava.*

71. Turki v Solčavi in Lučah.

Ko so Kaplani zvedeli, da se bližajo Turki, so na grajskem («graškem») travniku položili deske, v katere so zabili žreblje, da so mogle konice kvišku, in jih nato posuli z zemljo, da se ne bi opazilo. Ko so prišli Turki, so jezdili preko travnika, ker so mislili, da je njiva. Vsi konji so se jim zbodli.

Kaplani so se tako rešili Turkov. Ti so se sedaj napotili v Solčavo. Ko so prišli vrh Olševe, je stala v dolini megla; samo vrhova Olševe in Radohe sta mogle iz nje. V bližini — vrh Olševe — so ugledali pastirja, ki je kuril velik ogenj. Vprašali so ga, da li je to Solčavsko polje, kar vidijo pred seboj. On jim je pritrnil in še pristavil, da je tam na drugi strani mesto, kjer vidijo drugi ogenj. Na Radohi so namreč pastirji zažgali velik ogenj in ljudem naznanjali prihod Turkov. In Turki so pognali konje v dir. Ker pa jim je zmanjkalo ravnine, so se začeli valiti po pečinah navzdol.¹²⁾ Ubilo se je mnogo Turkov in tudi mnogo konj je poginilo. Ostali pa so šli kar skozi Solčavo, ne da bi se kaj ustavili, in so prišli v Luče. Tam so krmili konje v cerkvi na oltarju. In Bog jih je kaznoval. Za kazen jim je poslal uši, ki so jih skoraj ujedle. In Turki so hitro odšli in rekli: *Železne Kaple, lažnive Solčave in ušivih Luč ne bomo več iskali.* Od tedaj se Kapla imenuje *Železna Kapla*. Kmetje pa so potem pod Olševo našli mnogo turških sabelj in podkev in še sedaj jih imajo pri nekaterih hišah.

¹²⁾ Enako se pripoveduje o Radohi.

72. Zaklad v Olševi.

a)

Prodnikov pastir je pasel na Olševi čredo. Prišel je do neke votline. V njej je videl mizo, na kateri je bilo polno zlatnine, kakor prstanov, uhanov itd. Poleg mize so bili trije škafi polni zlata in srebra, pod mizo pa je ležala zvita velika kača. Iz vsakega škafa je vzel pest denarja. Pastir pa je potem popival in zapravljaval ta denar; kadar mu ga je zmanjkalo, je zopet prišel ponj v votlino. Nekoč je zopet popival v Železni Kapli. Ko je bil že močno pijan, je vzkliknil: «Juhejsasa, le pijmo ga, saj Olševa še 'ma.» Ko pa je zopet prišel po denar, je bila pred votlino zavaljena velika skala in nikdar več ni prišel do zlata.

b)

Rogarjev pastir je našel v Potočki zijalki zaklad in je hodil tja po denar.

Ko je šel na Šimanje (dan sv. Šimna) na «jarmark» v Železno Kaplo, je nesel s seboj zlato vago (tehtnico). Tam je popival in plesal in v tej dobri volji je vzkliknil: «Hejsasa, saj Olševa še 'ma.» Od tedaj pa ni več našel mesta, kjer je bil zaklad.

c)

Neki stari pastir, Grazon po imenu, je hotel poskusiti srečo in najti zaklad. Župnik mu je povedal, kako mora rotiti. Na Veliko Gospojnico je šel v Potočko zijalko in je rotil, kakor mu je rekel župnik. In res, videl je tri polovnjake polne zlata, ob njih pa hudega psa čuvaja. Ustrašil se je psa in zbežal. Pravijo, da bi bil lahko dobil zaklad, ko bi se ne ustrašil psa. *Solčava.*

73. Zlato na Okrešlju.

Neki Lah je vsako leto prihajal preko Kamniškega sedla na Okrešelj. Pri planšaricah je navadno nekoliko počil, popil malo mleka, potem pa šel naprej in nesel s seboj slatinsko steklenico (1½ l). Ko pa je prišel nazaj, je prinesel steklenico polno zlata. Vedel je namreč za studenec, čigar voda prinaša s seboj zlato.

Pod studenec je postavil steklenico, zlato je padalo na dno steklenice, voda pa se je odtekala. V enem letu je bila steklenica polna zlata. In Lah je prišel vsako leto, vedno ob istem času, vzel polno steklenico, prazno pa postavil pod studenec.

Tako je Lah dolgo prihajal po zlato. Ko pa je opešal in slutil smrt, je na smrtni postelji svojima sinoma dal listič papirja, na katerem je bilo načrtano, kje da je studenec. Povedal jima je, da naj iščeta «v tretji gori od Matka, kraj stene blizu vode, s ploščo pokrit studenec.» Sinova sta se napotila in šla iskat zlatega studenca, ki pa ga nista mogla najti. Tudi več domačinov je pozneje iskalo, toda nobeden ni imel sreče. *Solčava.*

74. Zlato v Rogatcu.

Kmet Riher v Podvolovljeku je vedel pod Rogatcem za zlato, ki je bilo v neki zijalki (pri Lehkem kamnu). Zdaj ne morejo več najti tiste zijalke.

Riher si je iz zlata dal viliti konjičke in voziček

V Riherjevem je tedaj zlato teklo. Brinjevček (pisal se je Mliner) je na Binkoštno nedeljo ovce pasel. Ko je med mašo molil, je slišal nekaj kpatati (padati). Potem je zagledal luknjo, v katero je zlezal. Postalo pa ga je tako strah, da je zbežal. Od tistega dne je ni več našel. *Luče.*

75. Denar v Rajhovki.

Na Rajhovki (grič pri Ljubnem) je votlina, v kateri so zakopani denarji bogatih Rajhov. V votlino se ne more priti, ker so same ozke špranje. Včasih se notri vidi luč, ko denarji cvetijo. *Ljubno.*

76. Denar v Radmirju.

Na neki groblji pri Radmirju se je zvečer videla luč. Kmet Kos, ki je to videl, je šel vprašat gospoda, kako naj naredi. Župnik so mu rekli: «Če je notri denar skrit, ga ne smeš sam ven spravljati, ampak kaka živina.»

Ko so kopali, so našli korito. To je pustil s konjem ven potegniti. Ko je korito privlekel do hiše, je bil konj takoj mrtev. Kosi so bili odslej bogati. *Radmirje.*

77. Kako bi denar skrila.

Neka ženska je bila na smrt bolna in je vedno tuhtala, kako bi denarje skrila. Neki večer se je tako slabo počutila, da je slutila, da bode umrla. Nikogar ni pustila k sebi.

Njen hlapec pa je bil radoveden in se je skrila. Videl je, ko je vzela izpod zglavja žakelj denarja. Ta žakelj je nesla v kuhinjo. Tam je vzdignila skrila, je skopala luknjo in denar notri djala. Potem je z r. tjo udarila in rekla: «S čim so zapečajeni, s tem bodo odpečajeni.» Hlapec je vse to videl. Baba je šla v hišo, se vlegla v posteljo in je kmalu umrla.

Hlapec gre v hišo, zagradi babo, jo nese v kuhinjo, jo posadi na tisti denar in pravi: «S čim je bila zapečajena, s tem bode odpečajena.» Potem nese babo nazaj, jo dene v postelj in vzame denar.

Št. Florijan.

78. Denar v Tirskih pečeh.

Neki pastir je zgubil ovce in jih je šel zgodaj iskat. Prišel je do neke jame, v kateri so bile tri kadi denarja. Pri vsaki kadi je sedel črn pes. Zraven istih tudi ženska, ki pravi: «Kako si prišel notri?» On odgovori, da išče ovce. Ona potem reče: «Vzemi klobuk dol.» V klobuk mu vrže iz vsake kadi pest denarja. Glavo mu je pokrila s klobukom in rekla, da se ne sme prej odkriti, ko posije solnce. On gre nekaj časa, toda mučila ga je radovednost. Vzel je klobuk dol in je videl, da je oglje notri, katero je v stran zalučil. Potem so drugi ljudje tam našli denar. Tedaj sliši glas ženske: «Ti nesrečni človek! Kaj si naredil, da nisi mene ubogal! Jaz bi bila rešena, ves denar pa bi bil tvoj.»

Št. Florijan.

79. Pust na Verdeljem.

Pri kmetu Verdelju v Št. Jakobu so na pust vso noč močno plesali in divjali. Ponoči so priletele tri debele in rdeče kepe snega. Ko je priletela tretja kepa, so se celo vrata odprla. Toda vse to jih ni uplašilo, da bi se umirili, temveč so divjali kar naprej. Nato pa je z Olševe pridrl velik plaz, ki je drl preko doline in še v drugo stran. Čeprav je stala hiša precej visoko, je odnesel njo in vse plesalce.

Solčava.

80. Vrag in menih.

Nekoč se je vračal menih frančiškan iz Solčave, kjer je pomagal domačemu župniku pri cerkvenih opravilih, domov v Nazarje. Ko je prišel do kmeta Belšaka, je zvedel, da leži pri Belšaku hlapec na smrtni postelji. Ta hlapec je bil copernik («coprjan»). Preden je začel coprati, je moral za to vragu obljubiti dušo.

Menih je šel takoj k njemu in mu je toliko časa prigovarjal, da ga je spovedal in sprevidel za smrt ter tako otel dušo vragu. Menih se je nato napotil dalje. Ko je prišel do Teberske brvi, ga je pričakal vrag, ki mu pravi: «Tega na Beli (pri Belšaku) si mi otel, onega pa, ki leži za Vratmi (pri Zavratniku) pa mi ne boš.» Menih, ki za tega bolnika ni vedel in je še le od vraga zvedel zanj, je hitro šel k Zavratniku in otel še dušo tega bolnika, ki je bil tudi čarovnik. Vrag pa je bil tako razkačen, da je močno zatulil in se z žarečim vozom peljal po skali pri Teberski brvi. In tira, koder se je vozil, se še sedaj poznata, da lahko vsak vidi, da je res.

Solčava.

81. Pogrebci — kvartavci.

Ko še v Solčavi ni bilo pokopališča, so nosili mrliče v Št. Jakob. Nekoč so nesli mrliča od Mecesnika. Ko so prišli na vrh — Gornje sleme, so malo počivali. Ker so bili vsi strastni igralci, je hitro eden privlekel kvarte in začeli so igrati. In ker ni bilo primerne prostora, kamor bi metali kvarte, so jih metali kar na krsto. Ko so odigrali eno igro (namreč eno rundo) in začeli zopet deliti kvarte, je potrkal mrlič, ki je bil svoje dni tudi strasten igralec, na pokrov krste in rekel: «Sedaj jih pa še meni dajte!» Pogrebci so se prestrašili, spravili brž kvarte in hitro, kar so jim noge dale, nesli naprej proti Št. Jakobu.

Solčava.

82. Dva godca v mrtvašnici.

Na neki vohceti sta bila dva godca, od katerih je eden en vinar več dobil ko drugi. Ko sta šla proti domu, sta se prepirala za vinar, rekoč: «Moj bo vinar!» Ko ju je noč dobila, sta šla v mrtvašnico leč. Eden se je vlegel v tepih, drugi na klop. Po polnoči so prišli ravberji. Na mizo so dali ves denar in ga šteli. Med ravberji je bil en nov. Ta večji reče novincu, naj godca ubije, da bode videl, kako se nosi. Tisti godec na klopi zavpije: «Pomagajte mi, vsi mrtvi!» Tisti v tepihu pa reče: «Saj gremo.» Tedaj so ravberji zbežali in denar pustili. Eden od ravberjev pa je šel nazaj poslušat. Takrat sta se, zopet ona dva prepirala: «Moj bo vinar!» Ta je šel nazaj in rekel: «Toliko jih je kot listja in trave, da še vsak enega vinarja nima.» Zato so zbežali. Godca pa sta dobila ves denar.

Gornji grad.

83. Klemenškov Pekel.

Nekoč so pri Klemenšku orali na praznik Najdenja sv. Križa (3. maja). Na ta dan kmetje navadno praznujejo. Naenkrat pa so jim voli ušli in so tekli proti Peklu ter skočili v globoko jamo. Čez nekaj časa pa je prinesla voda jarem pri Pečovskih studencih na dan.

Solčava.

84. Piskernik.

Neki mož je imel ženo, ki mu ni bila zvesta. Da bi mož ne vedel, kaj počenja žena, mu je dala pisker na glavo. Ker mož radi nosa ni mogel dobiti piskra dol, mu ga je morala žena na glavi razbiti. Žena mu je pisker na glavi za to razbijala, da bi mu malo pamet zmešala in bi ne vedel, kaj njegova žena dela, potem pa zato, da bi oglušil ter ne bi slišal, če pride kdo drug ponoči k njej. Ta mož je potem dobil ime «Piskernik».

Solčava.

85. Kanih.

Ko se je Lucifer uprl Bogu, je ta zavrzel vse njegove angele. Tudi tisti Luciferjevi angeli, ki se niso uprli, so bili zavrženi in Bog jih je za kazen poslal na zemljo, kjer morajo počakati sodnega dne. Imenujejo se *Kanihi*. Oni nimajo tako velike moči kakor angeli, pa tudi ne take kakor vragi. Kanihi nagibljejo človeka k dobremu; če jih pa kdo razdraži, ga tudi kaznujejo.

Na Prodnikovem stanu na Olševi je prebival tudi takšen Kanih. Bil je velik kakor deček šestih let. Nekoč je prišel k kmetu Štifterju komedijant z medvedom. Ko so šli zvečer spat, je komedijant legel k peči, medved pa pod mizo. Ponoči je prišel Kanih, si je zakuril sredi «hiše» in pristavil kozico k ognju, v kateri je močno mešal. Medtem pa je kozico, iz katere je močno smrdelo, večkrat ponudil medvedu, rekoč: «Mucek, ali ti diši?» Medved je vsakokrat zarenčal. Ko pa mu je v tretje ponudil, se je medved razdražil in tedaj sta se spoprijela. Čeprav je bil Kanih silno močen, je bil medved še močnejši in Kanih je moral odnehati. Drugo jutro je Kanih pričakal medveda v «Štifterjevi ravni» in sedaj sta se zopet zgrabila. Pa tudi to pot ga je medved premagal in mu celo raztrgal hlače. Zbežal je na Prodnikov stan na streho. In sedaj sedi Kanih na slemenu in šiva hlače; okoli stana pa ima dvakrat ovito nit; nisem je pa še videl, čeprav sem bil že večkrat gori.

Solčava.

86. Netek.

Bilo je bitje, ki ni bilo ne človek in ne žival. Hodilo je od hiše do hiše. Kamor je prišlo, je leglo pod mizo. Ljudje so mu dajali jesti. Čeprav je vedno jedlo in mnogo pojedlo, ni bilo nikdar sito. Ker mu ni nič teknilo, so je imenovali Netek. Če so Neteka ljudje kaj vprašali, ni rekel drugega kakor: «Neč'm».

Tedaj je nastala huda lakota. Čeprav so ljudje mnogo kuhali, jim ni nič zaleglo; vedno so bili lačni. Lakota je bila tako huda, da so jedli celo koprive. Kjer pa so dali Neteku jesti, tam ni bilo lakote.

Nekoč so kosili pri kmetu Osojniku. Ko je prišel opoldne Netek, mu niso dali nič jesti. Popoldne pa so našli starega Osojnika, ki je šel v mlin, da je jedel koprive in umiral od gladu za plotom pri mlinu. Tako se je maščeval Netek.

Nekoč je prišel na Perkovo (h kmetu Perku). Dali so mu dva hleba kruha in veliko latvico kislega mleka. Ko se je najedel, je šel v zavod (gozd). Od tistega časa niso videli Neteka nikdar več.

Lakota je trajala tri leta. Ko pa so minila ta leta in ko so jeseni zobali črešnje, so jim že nekaj zalegle. In če je gospodinja skuhala žgancev iz novega žita toliko, kolikor za časa lakote, so jih bili vsi siti in jih jim je ostala še polovica. *Solčava.*

87. Medved in bik.

V prejšnjih časih je bilo v Solčavskih planinah mnogo medvedov, ki so delali med živino mnogo škode. Nekoč so se pasla Tolstovršnikova goveda na planini pod Radoho. Med njimi je bil tudi močan bik. Nekega dne prilomasti medved in napade ta goveda. Ko ga bik zagleda, skoči proti njemu, ga pritisne ob debel macesen in ga tišči tako dolgo, da je bil medved mrtev. Čez nekaj časa bik popusti in težko medvedovo truplo je začelo polzeti ob drevesu. Bik je mislil, da je medved še živ, in ga je zopet pritisnil ob drevo ter ga je tako dolgo tiščal, da je bil sam mrtev.

Solčava.

88. Kača.

Nad Šemprimoškimi závodi (gozdi) je mlakuža, kamor hodijo srne pit. Nekoč je videl Urbančkov Tona, doma v Gornjem gradu, da se je od tam priplazila velika kača. Debela je bila kakor srednja platanica. Zapustila je sled notri do Tirskih peči nad Juvanjem.

Gornji grad.

89. Dete in lisica.

Pri Martincu v Solčavi je domača hčerka imela nezakonsko dete. Ker se je sramovala in bala staršev, ki so bili zelo hudi, je otroka takoj po njegovem rojstvu nesla pod Olševo in ga vrgla v neko votlino. Otrok je bil deček. Tu ga je našla lisica in mu začela nositi hrano skozi sedem let. Ko je bil deček star sedem let, ga je peljala v Martinčeve njive in mu pokazala pot k Martincu. Dečku so dali ime Martin in od tedaj se pravi pri hiši pri Martincu. Solčava.

90. Kristus in sveti Peter.¹³⁾

Nekoč prideta Kristus in sveti Peter mimo dveh mož. Prvi je v potu svojega obraza neko grobljo razkopaval, drugi pa je v senci blizu mlake sedel. Peter ju vpraša, kaj delata. Prvi mu odgovori: «Grobljo razkopavam, ker bi rad, da bi tukaj kaj rastlo.» Drugi pravi: «Jaz pa mlako sušim, ker bi rad na tem mestu kaj vsejal.» A sv. Peter jima reče: «Tukaj v groblji bode že rastlo, saj mož tudi zasluži, da mu zemlja kaj obrodi, ker se trudi; a v mlaki ne bode rastlo nič.» In to je še dandanašnji tako: v groblji raste rado, če kaj vseješ, v mlaki pa nič. Dobrovlje.

91. Sv. Peter in pekel.

Učenci Kristusovi so vse zapustili in šli za svojim učnikom. Tako je tudi Peter, ki je bil oženjen, zapustil svojo ženo in je šel za Kristusom. Žena pa, ki je pregrešno živela, je umrla in prišla v pekel. Ko nekoč Kristus in sv. Peter po svetu potujeta, pravi sv. Peter Kristusu: «Učenik, prosim te, rešiva mojo ženo iz pekla.» Kristus odgovori: «Naj ti bo! Vzemi leskovo palico, tri leta staro, naveži na njo konopljino lakinje (ličje) ter jo spusti v pekel.» Peter vse tako stori in pomoli konopljino ličje v pekel. Prijelo se je nanj mnogo duš, med njimi tudi duša Petrove žene. Ta pa je bila hudobna in zelo nevoščljiva. Ko tedaj Peter začne duše iz pekla vleči, zavpije ona na ves glas: «Peter, stresi, stresi!» Peter močno strese palico in vse duše padejo nazaj v pekel.

Kar je enkrat pogubljeno, se ne da več rešiti. Dobrovlje.

¹³⁾ Koček in Žagar: «Izleti po Zgornji savinjski dolini», Popotnik, 1889, 230–231.

92. Drahslinger.

Nekoč je živel oče, ki je imel trideset sinov. Ti so bili vsi prebrihtni. Nekoč je oče rekel: «Moje posestvo je majhno; ne morem vas rediti, zato idite po svetu.»

Šli so po závodu (gozdu). Potem so vstopili v krog in se šteli. Najmlajši pravi, da so se preveč zamudili in je bolje, da gredo dela iskat. Najmlajšega so si postavili za gospodarja in so ga imenovali „*Drahslinger*“.

Ko so šli naprej, so prišli v samotno dolino, kjer je stala graščina. Mislili so, da bodo tam dobili delo. Najmlajši gre notri za delo prosit. Dobili so «jeperge».

Gospodinja, ki je na pragu stala, jim pravi, da lahko tu ostanejo. Zaklicala je: «Pridite sem, da vas vidim.» Dala jim je večerje, potem pa je rekla, naj gredo zgor v cimer (zgornja, boljša soba) spat. Imela pa je trideset hčeri.

Govoril je vedno le najmlajši. Ko ga je izpraševala po starosti bratov, je odgovarjal, da ne ve, koliko je kdo bratov star. V postelji pa so ležali v vrsti po starosti.

Mati je rekla hčeram, naj gredo k lepim mladeničem in se naj tudi po starosti vležejo k njim. In tako se je zgodilo.

Najmlajši pa pravi: «Preležite se na levo stran.»

Oče od teh hčerâ pa je bil *pesjanar* (divji mož), ki je imel lepega konja in je lovil kristjane, da jih je pozneje spekel in so jih doma jedli.

Pesjanar pravi ženi: «Kaj smrdi?» Žena mu je rekla: «Zdaj si lahko doma in ti ni treba hodit kristjane lovit. Zgoraj leži trideset mladeničev. Ko se navečerjaš, vzameš sekiro in jim odsekaš glave.» Po večerji res tako stori. Ko je vse izvršil, je šel doli in zaspal.

Ko se zdani, vstane vseh trideset mladeničev; hitro odidejo. Pred odhodom pa je najmlajši zunaj na vrata zapisal ime *Drahslinger*.

Šli so po svetu in so prišli zopet do neke graščine, kjer so dobili delo. Graščak jih je potreboval samo dvajset, vendar je vse obdržal. Opravljali so kmečko delo

Medtem je žena *pesjanarjeva* zjutraj klicala hčere. Šla je gor v cimer in rekla: «No, šobe, bote ležale pri mrtvih štorih.» Čez nekaj časa je šla vdrugeč gor in je videla, da so vse hčere mrtve. Vsa žalostna toži možu, kaj je storil. Zdaj je bila sama brez hčer.

Gospod v graščini, kjer so sedaj delali, je imel lepo hčer, kateri je bil Drahslinger silno všeč, rada bi ga imela za moža. Zato je očeta prosila, naj ji dá graščino.

Graščak je nazadnje dovolil, samo rekel je, da nekje stanuje pesjanar, ki ima »fest« konja, ki kar po »luftu« leti. Če dobi konja, potem dobi graščino.

Drahslinger gre po cesti in sreča berača, ki mu dá obleko. Pri mesarju si kupi možin (možganov) in jeter; te je na solncu opekel in potem sebe namazal.

Šel je k pesjanarju in prosil za prenočišče. Žena pesjanarja se brani ga vzeti pod streho in pravi, da so zadnjič tam prenočevali trije brati, ki so bili pravi faloti.

Drahslinger se potem vsili v hlev in se tam vleže. Ko pride pesjanar domov, pravi: »Krst smrdi!« Vendar pusti tujca ležati. Zjutraj mu je Drahslinger vzel konja. Pred odhodom mu je napisal na vrata: »Bilo je tak in tak, Drahslinger je storil tak!«

Graščak pa zdaj stavi drugo zahtevo, rekoč: »Pesjanar ima takega ptiča, ki resnico govori. Tega hočem, drugače ne dam graščine.«

Hči je dala Drahslingerju svojo obleko. Na potu je srečal beračico, ki mu je dala svojo raztrgano obleko. Potem se je zopet namazal kakor poprej in je šel k pesjanarju, a žena ga ni hotela prenočiti. Vendar se je posilil v hišo in je legel pod peč. Ko pride pesjanar domov, reče: »Krst smrdi!« Ptič pa zažvižga: »Drahslinger.« Nato ga potegnejo izpod peči, ga posadijo k mizi in denejo v foglovž (ptičjo kletko), kjer so ga pitali.

Ko se je mož od doma odpravljal, je rekel ženi: »Jutri mi napravi pečenko!« Drahslinger pa pravi ženi: »Kako sem dobre volje! Naj grem drva sekati!« Žena ga spusti s foglovža in Drahslinger seka drva. Naenkrat pa pograbi poleno in »flikne« ženo čez vrat, da se zgrudi mrtva. Potem jo je na valjarju smuknil v peč, vzel ptiča, na vrata pa zapisal: »Bilo je tak in tak, Drahslinger je storil tak.«

Ko je prišel domov, je gospod zahteval še eno reč, rekoč: »Pesjanar ima hrast, ki se na vse štiri kraje vidi. Drevo in njega pripelji sem!«

Drahslinger je zahteval delavce, tesarje, mizarje in vozove. Sam se je spreoblekel kot lovec. Vsi so šli k pesjanarju, ki je rekel, da jih ni nič vesel. Delavci so rekli, da imajo Drahslingerja

zaprtega in naj jim da hrast. Hitro so ga podrli, obtesali in napravili skrinjo, katero so s »purflom« nabili. Pesjanarju pa so rekli, naj se vleže noter. Potem so skrinjo zadelali, dali pokrov in obroče gor ter ga odpeljali v graščino.

Oče je sedaj dal graščino hčeri, ki je vzela Drahslingerja. Ko je bila »ohcet« končana, so peljali skrinjo na grič, jo vžgali, da je pesjanarja razneslo na vse strani.

Gornji Špeh v Št. Lenartu.

93. Čarovniški kmet Lampret.

Tam, kjer je sedaj »Perkova puša«, je bila včasih Pušnikova kmetija. Pred mnogimi leti je živel Pušnik, ki se je pisal za Lampreta. Ta Lampret je bil čarovnik. Znal je začarati, da je prišla vsakovrstna divjačina na njegovo dvorišče, kakršno je hotel. Večkrat je šel iz veselja ali sam ali z drugimi na lov.

Bil je dober lovec, toda slab kmet Kmetija mu ni uspevala in zemlja je slabo rodila.

Nekoč je šel Lampret v vas k bratu Perku. Pri Perku je bil hlapec, ki je bil tudi čarovnik in je o sebi mislil, da zna bolje čarati od Lampreta, kar mu je tudi povedal. Lampret mu smeje pravi: »Pa se poskusiva! Jaz ti bom sedaj nekaj naredil in videli bomo, če si boš znal pomagati in kdo je večji čarovnik.«

Nato vzame nož, ga nese pod kap ter ga zasadi v zemljo. Ko pride nazaj v hišo, je hlapcu tekla kri iz ust in nosa. Lampret mu reče: »No, pomagaj si, če si bolj moder ko jaz.« Hlapec je čaral na vse načine, da bi si ustavil kri, toda ni šlo. In začel je prositi Lampreta: »Nehaj, če ne poginem.« Ta je šel ven, potegnil nož iz zemlje in hlapcu je odleglo. Hlapec je priznal njegovo nadmoč, rekoč: »Vidim, da si modrejši od mene.«

Kamničani, ki so vedeli za Lampretovo čarovniško moč, so ga hoteli prekositi. Dali so nekoga študirat in potem so povabili Lampreta, da bi se kosal z njim. In Lampret je odgovoril, da naj pride Kamničan v Robanov kot.

Ko so se sešli, pravi Lampret: »Postavili bomo cepljenico (sekiro) koncem Robanovega travnika in streljali čez ves travnik skozi sekirino uho. In kdor ustrelji skozi uho, ta bo najboljši.«

Prvi je streljal Lampret. Njegova krogla je šla skozi topor in skozi uho. Za njim je streljal kamniški študent. Ko je ta izprožil, se je krogla zavrtela okoli puške in padla na zemljo. In

Lampret mu pravi: «Toliko si slabši od mene, kakor je železo od jekla.»

Kranjce je jezilo, da jih je Lampret premagal. Hočejo se nad njim maščevati. Povabijo ga, naj pride na Kamniško sedlo, da gredo skupno na gamze.

Lampret je res šel in vzel puško s seboj, ki pa jo je začaral, da je bila nevidna. Ko vstopi v kočo, ga pozdravijo in se mu zahvalijo, da se je odzval vabilu. Ko pa vidijo, da nima puške, ga mislijo napasti, češ, zdaj ga imamo, da nam ne uide. On pa vzame puško z rame, se nasmehne in pravi: «Puško imam tukaj in prinesel sem še smodnika za pokadit in svinca za poškopit.» Ko so Kamničani to videli in slišali, so se prestrašili in zbežali.

Neko nedeljo je spravljal Lampret nekega pastirja, da bi šel z njim na lov na Okrešelj. Ta se je branil, ker je hotel iti k maši. Lampret mu je le prigovarjal, češ: «Saj se ne bo nič zgodilo, če greš.» Slednjič ga je pregovoril. Ko sta prišla na Okrešelj, sta malo sedla in Lampret mu je začel pripovedovati, kaj se godi po svetu. Naenkrat pa se obrne k pastirju in mu reče: «Sedaj nabija ljubljanski grof puško in me misli ustreliti.» Nato vzame svoj klobuk in reče pastirju: «Hitro se vreži v prst in stisni tri kapljice krvi na klobuk.» Komaj je pastir to storil, je že iz Ljubljane ustrelil grof in krogla je priletela v ono kri na klobuku. Grof je bil namreč tudi čarovniški, čeprav manj kakor Lampret. Takoj je vedel, da ga ni zadel. Zato je šel brž k procesiji, ki se je vršila ravno tisti čas v Ljubljani. Lampret pa je nabil ono kroglo v svojo puško in ustrelil. In grof je padel, čeprav je šel k procesiji.

Brat Perkov je prišel nekoč k Lampretu in se je čudil, da ima tako slabo posestvo, ko je vendar tako dober lovec, in da Lampret na lovu vedno kaj dobi, on pa nič. Lampret ga vpraša, če bi rad kaj ustrelil; če hoče, lahko ustrelji kar na dvorišču. Brat je seveda pritrdil. Lampret je hitro začaral in naenkrat je bilo dvorišče polno razne divjačine, ki je točila krvave solze. In Perk je ustrelil lepega jelena.

Nekega dne sta šla Perk in Lampret skupno na lov. Lampret je kmalu ustrelil gamza in ga je nesel domov. Perk pa zopet ni imel sreče. Ko je šel proti domu, je hotel med potjo še stopiti k bratu in pogledati, da li je on kaj dobil. Ta je ravno drl gamza, ko je Perk šel po polju proti hiši. Tedaj ga je zagledala Lampretova

žena, ki je možu pomagala, in je rekla: «Perk gre k nam in zopet bo hud, ker si ti dobil, on pa nič.» Lampret vzame s stene puško in ustrelji brata skozi okno. Potem je šel iz hiše in izginil in od tistega časa ga ni bilo več nazaj.

Čez precej časa potem, ko je izginil, se prikaže v Trati za Olševo na koroški strani nekemu lovcu. Bil je v kratkih irhastih hlačah, zelenih nogavicah in rdečem telovniku, na glavi pa je imel zelen klobuk. Lovec se ga je ustrašil. On pa mu reče, naj se ga nič ne boji. Nato ga je vprašal, če bi rad imel dobro puško. Lovec seveda pritrdi. Lampret mu reče, da naj gre v Pušnikovo hišo, kjer visijo za vratmi na steni tri puške, vzame pa naj srednjo. Lovec gre res v to hišo in ko pogleda na steno, vidi, da vse tri puške nihajo. Ustrašil se je, pustil puško in zbežal.

V Lampretovi hiši pa je še dolgo strašilo.

94. Čarovnik.

Vsak čarovnik je, preden je začel čarati, zastavil vragu dušo. Vrag pa mu je dal krštalo. Če je čarovnik pogledal v krštalo, je vedel vse, kaj se godi in kaj mora napraviti.

95. Prvi kmetje in Citrija.¹⁴⁾

Prvi kmet v Solčavi je bil Knez. On je bil ubog knez, ki so ga pregnali iz njegove dežele. Začel je tukaj prvi obdelovati zemljo. In to ime je ostalo še danes pri hiši.

Drugi kmet je bil Gradišnik. Tretji, ki se je naselil, je bil Štifter. Pozneje je dal del svojega posestva svoji hčeri Majdi. Od tega časa je tukaj hišno ime Majdač. Drugi del posestva pa je dal sinu Martinu in zato domače ime Martinc, tretji del pa je obdržal sam.

96. Copernik Jernik.¹⁵⁾

Na Jezerskem je živel lovec in pastir *Jernik*, ki je spremljal *Frischaufa* na njegovih turah na Grintavec. O njem se pripovedujejo te-le storije :

¹⁴⁾ V Citriji so skupaj trije kmetje : Štifter, Majdač in Martinc. Nekdaj so baje vsi trije posestniki znali igrati na citre.

V gornjegrajskem okraju ste še dve *Citriji*. V davčni občini Sv. Florijan so visoko v hribih kmetje : Budna, Gornik in Slemšek. — Pri Novi Štifti so kmetje : Strnad, Zgornji in Spodnji Trepel.

¹⁵⁾ Andrejka : *Jezersko*, Ljubljana 1921, 22—23.

Jernik je znal coprati. Nekoč gre na lov, zacopra in hudič mu prižene lepega gamsa. Jernik gamsa ustreli in ga nese v pastirsko kočo v Povšnarjevi planini. Kar pride hudič, oblečen kot lovec, s kratkimi hlačami in z zelenimi nogavicami, pogleda gamsa, pogleda Jernika in zopet izgine. Jernika obide groza, zadane gamsa na hrbet in jo urnih krač pobriše v dolino.

*

Drugič gre neki lovec na petelina. Ustreli, petelin pade z drevesa in lovec ga išče in išče, a petelina ni nikjer. Pa kmalu jo pogrunta: Jernik mi je zacopral. Čez nekaj dni najde ostanke petelina pod drevesom.

*

Nekoč pa je Jerniku trda predla. Hudič svojemu varovancu ni bil vedno tako uslužen in milostljiv kakor tedaj, ko mu je prignal gamsa. Nekoč gre Jernik — menda s Spodnjim Vernikom — po cesti. Kar se ga loti hudič in ga začne metati ob kupe kamenja poleg ceste. V vsak kup ga vrže. Jernik se komaj sproti pobira in prosi hudiča, naj ga vendar že pusti pri miru, pa peklenški duh danes ne pozna usmiljenja. Jernikov spremljevalec vidi čudni prizor, hudiča pa ne vidi. Šele ko prideta v bližino hiš, izgine peklenšček.

Opomba. V letih 1906. in 1907. je nabiral Josip Korban, takrat učitelj v Lučah, narodne pesmi in je tudi zapisal melodijo na sekirice. Nabral je okoli 100 komadov, ki jih je poslal dru. Jos. Tomišku v Ljubljano. Kolikor mi je znano, še iste niso bile natisnjene. Škoda bi bilo, če bi izginile v kakem arhivu, ker so važno narodno blago, ki se ga drugod ne dobi. Omenim še, da Lučani zelo radi pojo svoje narodne pesmi.

Vsebina.

	Stran		Stran
1. Vodni mož	5	39. Hacapikl	19
2. Divji mož v Solčavi	5	40. Hudič v Suhem vrhu	19
3. Divji mož v planinah	5	41. Kriz v Štoku	19
4. Gorni mož	6	42. Čarovniški ovčar	19
5. Straši	6	43. Čarostrelec	20
6. Igla	7	44. Kako se je mož iznebil copernice	20
7. Zmaj v jezeru	7	45. Copernik v Solčavi	21
8. Jezero v Olševi	7	46. Copernice v Lučah	21
9. Zmaj na Ljubenskem	7	47. Copernica pri Riharju	21
10. Cerkev in zvon za Čreto	8	48. Kako se kličejo copernice	21
11. Mati Božja v Novi Štifti	9	49. Copernica pri Kosu	21
12. Zidanje cerkve v Solčavi	10	50. Copernice pri Št. Primožu	22
13. Rojenice	11	51. » na Doršakih	22
14. Žalžene v Cirkunci	11	52. Copernica v Št. Lenartu	22
15. » pri Goličniku	12	53. Copernica	22
16. » v Podkrajnikovi zijalki	12	54. Žena uči moža coprati	22
17. » na Ljubnem	12	55. Copernica pri Knebovški	23
18. » pri Kortnerju	13	56. Lovec na Planinšci	23
19. » na Ravnici	13	57. Lovec Krofič zašel	23
20. » v Mrlici	13	58. Divja jaga	24
21. » pri Tratarju	13	59. » » pod Št. Lenartom	24
22. Žalžena prerokovala	13	60. » » v Grohotu	25
23. Žalžene pri Kosu	13	61. Hlapec hostijo zakopal	25
24. » pri Radošniku	14	62. Logar hostijo skrnil	25
25. » in deklica	14	63. Štiriperesna detelja	26
26. Kje stanujejo žalžene	14	64. Prodnikova hlapca	26
27. Zakleta deklica	14	65. Kako je šel godec v nebesa	27
28. Gradišče	15	66. Pravljica o toči	27
29. »	15	67. Vótenca	28
30. »	16	68. Pošast	28
31. »	17	69. Ajdska deklica	28
32. Pravljica o Rudeneku	17	70. Pritlikavci	29
33. Kugla	17	71. Turki v Solčavi in Lučah	29
34. Grad v Negojnicah	18	72. Zaklad v Olševi	30
35. Škrat	18	73. Zlato na Okrešlju	30
36. »	18	74. » v Rogatcu	31
37. Škrat na Vodolah	18	75. Denar v Rajhovki	31
38. Škrat v Suhem vrhu	19		

	Stran		Stran
76. Denar v Radmirju	31	87. Medved in bik	35
77. Kako bi denar skrila	31	88. Kača	35
78. Denar v Tirskih pečeh	32	89. Dete in lisica	36
79. Pust na Verdeljem	32	90. Kristus in sv. Peter	36
80. Vrag in menih	32	91. Sv. Peter in pekel	36
81. Pogrebci — kvartavci	33	92. Drahslinger	37
82. Dva godca v mrtvašnici	33	93. Čarovniški kmet Lampret	39
83. Klemenškov Pekel	34	94. Čarovnik	41
84. Piskernik	34	95. Prvi kmetje in Citrija	41
85. Kanih	34	96. Copernik Jernik	41
86. Netek	35		

COBISS 3842308

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA



00000428682

398.2(497.12.8m.92nd)